

Inhoud

- Voorwoord 8
- Enkele wenken bij het lezen 11
- 1 Privet *Zo is het maar njet* 12
- 2 Koebanskaja *Hells Angels van de Steppe* 14
- 3 Bogatyrskaja *Van Wolgaslepers tot een zwart vierkant* 16
- 4 Zimnjaja Derevenka *Zachtjes sist de samovar* 18
- 5 Ot Petrovitsja *Van Ivan, Ivanovitsj en Ivanovna* 20
- 6 Nerpa *O Bajkal, Bajkal...* 22
- 7 Akdov *Absurd, absurder, absurdst* 24
- 8 Belomorkanal *Over sigaretten en dwangarbeid* 26
- 9 Generalissimus *Het genie der mensheid* 28
- 10 Nikita *De Maisman* 30
- 11 Wodka Gorbatsjov *Secretaris-mine-raal* 32
- 12 Bespochmelnaja *Absoluut wel een kegel* 34
- 13 Tsjaikovski *Symfonie of kakofonie* 36
- 14 Turkmenbasji *Het Boek van de ziel* 38
- 15 Mendelejev *In zijn element* 40
- 16 Roesski Razmer *Maat kennen* 42
- 17 Pojechali *Op naar de ruimte* 44
- 18 Organika *Met liefde over de tijger* 46
- 19 Geser *Boeddha in Rusland* 48
- 20 Samogon *Dan stoken we het toch zelf* 50
- 21 Bekertjes wodka *Russische yoghurt* 52
- 22 Novy Roesski *Blingbling* 54
- 23 Molodetskaja *Een pioniersgeest* 56
- 24 Oblomov *Lekker luieren* 58
- 25 Kremljovskaja *Hulde voor jou, Heilig Rusland* 60
- 26 Poesjkin *Ik had u lief* 62
- 27 Sjevardnadze *Land van de wijn* 64
- 28 Oktjabrskaja *Juliaans en Gregoriaans* 66
- 29 Staraja Kazan *Van kerk en moskee* 68
- 30 Peter de Grote *Ratio versus emotie* 71
- 31 Djadja Vanja *Verse oesters* 74
- 32 Jevrejskaja *Waar is de rabbi?* 76
- 33 Spartakovskaja *Dynamo's en locomotieven* 78
- 34 Golkiper *The Big Red Machine* 80
- 35 Batja *Even benadrukken* 82
- 36 Vodka Valenki *Zomergasten* 84
- 37 Chaski *Als kat en hond* 86
- 38 Stolitsjnaja *De achtste zuster* 88
- 39 Kolyma (1) *Min 45, 50 of 55?* 90
- 40 Narodny kontrol *Bonte lappen-deken* 92
- 41 Beloega *Van kool en kaviaar* 94
- 42 Matrjosjkina *Moedertje Rusland* 96
- 43 Psjenitsjnaja *Koren en kaf* 98
- 44 Admiralski tsjas *Botsman en bakens-bardy* 100
- 45 Raspoetin *Niet wat je denkt* 102
- 46 Joera *90-60-90* 104
- 47 USSR *Sikkel en hamer* 106
- 48 Altaj *Heimatklänge* 108
- 49 Natsionalnaja ochota *Nog wat bijzonderheden* 110
- 50 Prazdnitsjnaja *Feest!* 112
- 51 Tsaritza *Prominent onder de minnaars* 114
- 52 Prezidentskaja *Tulpen uit Kazachstan* 116

- 53 Amoerskaja *De natuur onderwerpen* 118
- 54 Tsarjov kabak *Mieren in de pap* 120
- 55 Tovaristsj! *De olifant niet opmerken* 122
- 56 Pilot *Superhelden* 124
- 57 Moskovskaja *Homo Sovieticus* 126
- 58 Crisis *Brand in het Witte Huis* 128
- 59 Chlebosolnaja *Demjans vissoep* 130
- 60 Bolsjoj *De overtreffende trap* 132
- 61 Odna kopejka *Tassen met roebels* 134
- 62 Detskaja *Vinger in de dijk* 137
- 63 Bojarskaja Ochota *De dreigende* 140
- 64 Narkom *De jaloerse generalissimus* 142
- 65 Zolotoje koltso *Nostalgia Tours* 144
- 66 Kolyma (2) *Zwemmen met pegels* 146
- 67 Blat *De hoer en de pannenkoek* 148
- 68 Za milych dam *De huisgeest bij de neus* 150
- 69 Nevski Prospekt *Van Petrograd en Piter* 152
- 70 Boeninskaja *Interne emigratie* 154
- 71 Pravda *Wat is meer waar?* 156
- 72 Provodnitsa *Arbeiderspaleizen* 158
- 73 Nasja vodka *Ons soort mensen* 160
- 74 Chinggis *Mongolenangst* 162
- 75 Tsjeljabinskaja *Over Masja en Misja* 164
- 76 Roesskaja (1) *410 keer Nederland* 166
- 77 Korsakov *Hoe zat het ook alweer* 168
- 78 Kalasjnikov *Held van de Russische Federatie* 170
- 79 Zjirinovski *Ongelike beren* 172
- 80 Odessa *Stad van schrijvers* 174
- 81 Roesskaja (2) *De pope en zijn vrouw* 176
- 82 Taiga *Sneeuw en stormen* 178
- 83 Ni sjagoe nazad *Je geeft je niet over* 180
- 84 Chabarovskaja *Rusland mon amour* 182
- 85 Kalinka *Kalinka en Katjoesja* 184
- 86 Wodka 362 *Met weemoed* 186
- 87 Troedovaja *Een onverwoestbare unie* 188
- 88 Kolyma (3) *Gij zult niet werken* 190
- 89 Aljaska *Russisch Amerika* 192
- 90 Kolos *Artistieke propaganda* 194
- 91 Gospoda Ofitsery *Wit versus rood* 196
- 92 Poetinka *Redder van de dieren* 198
- 93 Spetsnaz *Met speciale bestemming* 200
- 94 Zamoskvoretsje *Tfoe-tfoe-tfoe* 202
- 95 Zavalinka *Het Russische sprookje* 204
- 96 Jazz *De witte Louis Armstrong* 206
- 97 Regio 27 *Geen wegen maar richtingen* 208
- 98 Oeral *Het toernooi der schaduwen* 210
- 99 Avtozavodskaja *Van broodjes en andere auto's* 212
- 100 Problem njet *Wat roddels en andere zaken* 214
- 101 Barabanov *Zo trommelde hij voort...* 216
- Noten 219
- Bibliografie 223

Voorwoord

Echte wodka, vermeldt het etiket. Fijn om te weten dat deze wodka echt is. Want verder onderscheiden wodka's zich nauwelijks van elkaar in smaak. Natuurlijk, je kunt een wodka tientallen keren distilleren en rectificeren, je kunt hem filteren met melk of berkenhoutschool, je kunt er goudsnippers aan toevoegen, je kunt er gletsjerwater voor gebruiken, of de fijnste tarwe – het is en blijft een zo neutraal mogelijk drankje. Waar andere dranken (wijn, bier, cognac, whisky, enzovoorts) goede sier maken met smaakverschillen en

er in hun marketingcampagnes gewezen wordt op een speciale druif, op een jarenlange rijping op vat, op een toegevoegd kruid, moeten wodka-producenten andere paden bewandelen. Dus verzinnen fabrikanten vreemde, exorbitante flessen of bonte etiketten. Vooral in Rusland zijn ze daar goed in, bovendien zijn er daar heel veel merken, in de late jaren negentig kwam er elke dag wel ergens in het onmetelijke land een wodka op de markt. En ja, die etiketten zeggen uiteraard een hoop over het land, over het nationale zelfbeeld, over

trots. Kortom, Russische wodka-etiketten vormen een rijke bron om verhalen aan te ontlenen. Informatie over de ontwerpers van de etiketten daarentegen is er slechts mondjesmaat, de makers ervan zijn opvallend afwezig. Het ambacht van etiketten-ontwerper is kennelijk een behoorlijk anonieme aangelegenheid.

Wanneer ik in de jaren negentig in Rusland of andere Sovjetrepublieken rondreisde, nam ik vaak een flesje mee naar huis. Andere souvenirs waren moeilijk te verkrijgen, wodka was er altijd. Op een gegeven moment kreeg ik zoveel schik in al die verschillende etiketten, dat ik wodka vooral daarop uitzocht en niet op vermeende kwaliteit. Toen er steeds meer soorten kwamen, kocht ik navenant veel flessen, zoveel dat ik ze niet meer mee naar huis kon slepen. Dus weekte ik de etiketten eraf. Wanneer er in een hotel geen wasbak was, of geen emmer, of wel een wasbak maar geen

stop (vrijwel altijd), nam ik mijn toevlucht tot de stortbak van het toilet: deksel eraf, fles erin, en de volgende dag dreven de etiketten keurig aan de oppervlakte. Wel oppassen dat ik niet per ongeluk doortrok.

Ik moet hierbij aantekenen dat ik pas 'recht' op het etiket had als ik ten minste één slok uit de bijbehorende fles had gedronken. Zo bouwde ik in de loop der jaren een aardige collectie wodka-etiketten op, waaruit ik heb geput voor dit boek.

Een enkele keer heb ik zelf een etiket gemaakt, soms heb ik er eentje van internet geplukt. Het zijn niet uitsluitend Russische etiketten, of van andere ex-Sovjetstaten; mijn wodka-etiketten komen (bijna) overal vandaan. Sommige buitenlandse wodka-merken gebruiken namen of etiketten die suggereren dat ze Russisch zijn, een verkoopargument neem ik aan. Russen ergeren zich aan deze pseudo-Russische wodka's, omdat ze vinden

dat nationale verworvenheden worden misbruikt voor geldelijk gewin. Maar ik gebruik ze soms toch. Sorry.

De etiketten vormen dus de aanleiding om een verhaal over Rusland en de Sovjet-Unie te vertellen. Een persoonlijk verhaal. Dat zeker niet volledig is – dat kan natuurlijk ook niet in een boek van deze omvang, maar ik hoop wel een inkijkje te geven in het wel en wee van de Rus (of beter *Ros-sijanin*, zie etiket 76) in zijn immense land. Met zijn geuren, klanken en kleuren, met zijn schrijvers en landschappen, volkeren en gebruiken, met scheldwoorden en lievelingseten. Met van alles, maar met zo weinig mogelijk ziel. Russen verschuilen zich namelijk vaak achter hun ziel als ze zich onverklaarbaar gedragen. ‘Ja, zo zijn we nou eenmaal, probeer ons niet te begrijpen, we zijn zo eigen en uniek, dat lukt nooit.’ Vaak hoor je dan het fraaie vierregelige versje van de dichter Tjoettsjev.

Умом Россию не понять,
Op Rusland krijgt het brein geen vat,
Аршином общим не измерить:
zij gaat gewone norm te boven:
У ней особенная статья –
zij meet zich met een eigen lat.
В Россию можно только верить.
In Rusland kan men slechts geloven.

FJODOR TJOETTSJEV (1866)
Vertaling: Frans-Joseph van Agt

Dit ‘met je verstand Rusland niet kunnen begrijpen’ is uitgegroeid tot een geweldig cliché, misschien wel Russisch cliché nummer 1, het vormt een werkelijkheid waar je je maar bij hebt neer te leggen. ‘Het is onze andersheid,’ hoor je Russen dan denken. Poetin heeft het onlangs nog geparafraseerd (of was het een vergissing?) door de laatste regel zo te formuleren: ‘In Rusland moet men gewoon geloven.’ Punt.

Wat mij betreft hoeft u niet in Rusland te gaan geloven. Wel wil ik graag dat de lezer een breder beeld krijgt van Rusland, een beeld dat verder reikt dan Kremlin en kruisraketten, dan Sint-Petersburg en Poetin. Want er is zoveel meer... En natuurlijk bevat

dit boek ook veel algemeenheden en clichés. Ik hoop dat u deze na lezing beter kunt plaatsen, of ze weet te ontcrachten, of ze in hun context kunt zien. Dat het leidt tot meer begrip, begrip voor elkaar, want daarmee immers begint en eindigt alles. Proost!

Enkele wenken bij het lezen

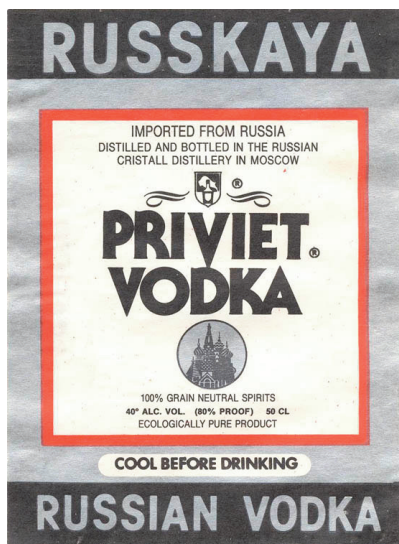

Bij de schrijfwijze van Russische namen en woorden gebruik ik de populaire transcriptie zoals die in Nederland gangbaar is en waar bij geen diakritische tekens worden gebruikt. Hiervan wijk ik af als de schrijfwijze in het Nederlands is inge-

burgerd, zo schrijf ik 'wodka' en niet 'vodka' en 'werst' in plaats van 'versta'. Hetzelfde geldt voor sommige Russische achternamen, omdat de drager ervan zelf al een westerse schrijfwijze hanteerde: bijvoorbeeld Diaghilev in plaats van Djagilev.

Bij een aantal etiketten kan dit vreemd lijken omdat de Nederlandse transcriptie anders is dan de schrijfwijze op het etiket: sommige merken gebruiken een Engelse of Franse transcriptie, of een zelf gefabriceerde ('Tchaïkovski', 'Bolchoj'). Een enkele keer ga ik bij het betreffende etiket dieper in op die afwijkende transcriptie. Bij Russische woorden en eigenamen geef ik soms aan waar de klemtoon ligt: Ilja Oblómov. Om de leesbaarheid te bevorderen doe ik dat uitsluitend de eerste keer dat ze in de tekst voorkomen. Bij geografische aanduidingen laat ik het om die reden meestal achterwege. Af en toe plaats ik een noot, het cijfer verwijst naar de Noten achter in het boek.

1 ★ Privet

Privet (uitspraak privjet) betekent hoi. Ofwel, een informele manier om hallo te zeggen. Zo vermijd je het formele *zdravstvujte*. Nederlanders wordt wel eens aangeraden om 'grassprietje' uit te spreken alsof je een mond vol gras hebt, dan snappen de Russen het wel, is de gedachte. Nu ja, ik weet het niet, misschien kun je beter eerst een fles Privet leegdrinken, die bevat 50 procent alcohol. Bij het afscheid kun je infor-

meel poka (spreek uit paka) zeggen, zoiets als doeï, of houdou. Dat lukt nuchter ook wel.

Het Russische alfabet bevat 33 letters, van 'a' tot 'ja'. 'Ja' is de omgekeerde 'R', en betekent 'ik'. Van a tot ik dus. Het Russische 'da' betekent dan weer 'ja'. Duidelijk, of toch njet?

Alle klinkers hebben een harde en zachte variant:

- A – Ja (А-Я)
- E – Je (Э-Е)
- Oe – Joe (У-Ю)
- I – Y (И-Ы)
- O – Jo (О-Ё)

De Э (van Эдвин/Edwin bijvoorbeeld) is zeldzaam, je gebruikt bijna altijd de 'je'. Dit verklaart waarom njet soms als net wordt geschreven.

Bij de medeklinkers is de grootste tongbreker de Щ, in het Nederlands getranscribeerd als sjtsj, en in het Engels als shch. Zoals in Chroesjtsjov, of bij de koolsoep sjtsji (щип). Dat talen verschillende transcripties hanteren

is vaak verwarrend. Zo kun je de naam Jevgeni op wel twintig manieren tegenkomen. Jevgeny, Jevgenyi, Evgenij. De Duitsers gebruiken soms hun eigen Eugen, de Fransen Eugène en ga zo maar door.

Het alfabet omvat ook nog twee letters die zelf geen klank zijn, maar de letter ervoor beïnvloeden: het zachtteken 'b' en het zeldzamere hardteken 'б'. Zo betekent мать moeder en is mat een verzamelterm voor scheldwoorden. Over scheldwoorden heb ik het bij etiket 67. Het trema op de 'ë' wordt meestal niet geschreven. Dit kan tot misverstanden leiden waardoor de 'jo' voor 'je' wordt aangezien: de Engelsen bijvoorbeeld schrijven Gorbachev, terwijl Gorbachov correct is, en wij kennen Potjomkin vooral als Potemkin... Als de Russen wel altijd de puntjes op de 'e' zouden schrijven, zouden die fouten zijn vermeden.

Het Russische alfabet heet 'cyrillisch'. Genoemd naar de monnik Cyrillus die in de negende eeuw met zijn broer Methodi-

us vanuit Thessaloniki het christendom in Zuidoost-Europa verspreidde. Methodius vertaalde de bijbel in het Oudkerkslavisch, Cyrillus ontwierp het glagolitische alfabet, het eerste

... ZO IS HET ... MAAR NJET

alfabet voor een Slavische taal. Het heeft alleen qua structuur van doen met het latere cyrillische alfabet, dat naar Grieks voorbeeld is ontwikkeld, maar de naam bleef wel hangen aan dat alfabet.

Het Russische alfabet omvatte aanvankelijk meer letters dan de huidige 33. In 1750 verdween er een aantal, en bij de alfabethervorming van 1918 verwijderden de bolsjewieken er nog eens vier. Niet omdat de letters bourgeois zouden zijn, maar om dubbelingen uit het alfabet te halen. Zo verdween de 'i'. Opvallend is dat de Russen nog altijd het gezegde 'de puntjes op de i zetten' kennen. Als je een cyrillisch alfabet ziet met een 'i' dan is het dus bijvoorbeeld oud-Russisch of Oekraïens.

2 ★ Koebanskaja

Dit etiket verwijst naar de zogeheten Koeban-kozakken. De Koeban is een rivier in de Russische Kaukasus, uitmondend in de Zee van Azov. Kozakken dragen doorgaans de naam van de streek of rivier waar ze vandaan komen, zo zijn er Don-kozakken en Amoer-kozakken. In Nederland kennen we de kozakken vooral uit 1813, toen ze na de nederlaag van Napoleon bij Leipzig over West-Europa uitwaaierden om de laatste Franse verzetshaarden aan te pakken. Nikolaj Gogol en Lev Tolstoj hebben fraaie portretten van kozakken geschetst.

De kozakken beschouwen zichzelf als een apart volk, maar het zijn vooral Russen en Oekraïners. Ergens aan het eind van de middeleeuwen hebben ze zich op de steppen van Zuid-Rusland en Oekraïne gevestigd. De kozakken dienden de grenzen van het Russische Rijk te bewaken en hebben menig robbertje gevochten, vaak tegen hun traditionele tegenstanders, de Tataren. In rustige tijden bewerkten ze vredig hun boerenland. Met de tsaar hadden ze een stilzwijgende afspraak: als ont-snapte gevangenen, lijfeigenen of lieden die anderszins op de vlucht waren voor het tsaristisch gezag, de gelederen van de kozakken bereikten, waren ze vanaf dat moment vrij man. De oorsprong van het woord kozak – ‘avonturier’ of ‘vrij man’ – ligt bij het Turkse woord *qazzaq*. Ook de Kazachen ontleen hieraan hun naam.

De tsaar zette hen ook in voor de uitbreiding van zijn rijk – zo is de verovering van Siberië (de Russen spreken liever van ‘toe-eigening’) te danken aan de kozakken, van wie Jermak de infaamste is. Nadat hij de Tataren van het kleine kanaat Sibir in de Oeral had verslagen, lag de enorme ruimte oostwaarts open en een halve eeuw later (1639) stonden de kozakken aan de Stille Oceaan.

De bakermat van de kozakken ligt dus in Oekraïne, waar ze tot in de

achttiende eeuw een eigen gebied hadden: de Zaporozje Sitsj, ook wel ‘hetmanaaf’ genoemd, afgeleid van hetman: hoofdman. Het moge duidelijk zijn dat de kozakken geen lieverdes waren, of zijn. Ze zijn een soort Hells Angels avant la lettre, een zootje ongeregeld dat in woeste uitdossingen en dito haardrachten op hun kleine steppepaarden menig burger de stuipen op het lijf joeg. In hun vrij-

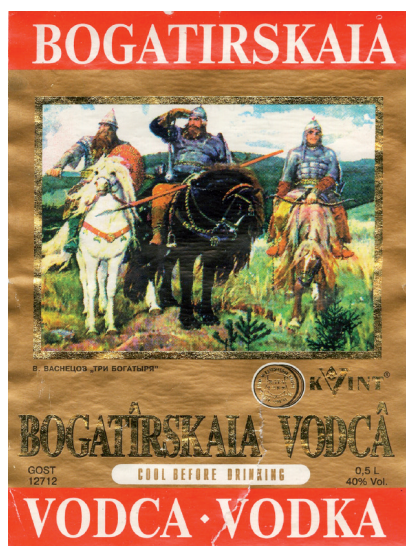
HELLS ANGELS VAN DE STEPPE

heidsdrang leidden ze ook diverse opstanden tegen de tsaar, van wie Jemeljan Poegatsjov en Stenka Razin de bekendste leiders zijn. Reiziger Jan Struys uit Durgerdam heeft Razin omstreeks 1670 ontmoet en hij heeft hem later beschreven in zijn boek *Drie aanmerkelyke reizen*, dat in het Russisch is vertaald. Struys zag hoe de hetman zijn minnares, een geschaakte Perzische prinses, aan zijn al even geliefde Wolga offerde om de rivier mild te stemmen¹. Op basis van dit relaas schreef Aleksandr Poesjkin een gedicht en op zijn beurt schreef Dmitri Sadovnikov – zo luidt de hypothese – zijn beroemde lied, getoonzet op een Russische volksmelodie. Of Struys blij zou zijn geworden van de Nederlandse varianten (‘Aan de oevers van de Rotte’) zullen we nooit weten.

In 1764 maakte Catharina de Grote een einde aan het hetmanaaf, al behielden de kozakken wel hun rol in ‘s lands verdediging. Bij het uitbreken van de Russische revolutie bleven ze trouw aan de tsaar en schaarden zich in het kamp der Witten. Ze bleven het hetmanaaf nieuw leven in en de Koeban-kozakken stichtten een eigen volksrepubliek. Lang hield die geen stand en onder het Sovjetbewind leden de kozakken een kwijnend bestaan. Sinds de val van het Sovjetrijk beleven ze een kleine renaissance – er zijn naar schatting zo’n drie miljoen mensen die zich kozak noemen. De autoriteiten zetten hen nog steeds in om tegenstanders een lesje te leren of voor het bewaken van grote evenementen, zoals het WK-voetbal van 2018.

Koebanskaja was reeds in de Sovjettijd populair. Formeel gezien is het geen wodka, maar een likeur. Hoofdpersoon Venja uit *Moskou op sterk water* van Venedikt Jeroféjev drinkt behoorlijk wat Koebanskaja en gebruikt het graag in zijn cocktails. Andere wodkamarken die een link met de kozakken hebben zijn onder meer Chortitsa (een eiland in de rivier Dnjepr waar de eerste kozakkenvesting was) en Chmelnitski – genoemd naar de leider van een kozakkenopstand in 1648.

3 ★ Bogatyrskaja

Bogatyrskaja. Als we de iconen even buiten beschouwing laten, komt de Russische schilderkunst midden negentiende eeuw echt op gang. Aanvankelijk borduurt ze voort op de West-Europese kunst, met degelijke en realistische schilderijen: portretten, landschappen en historische taferelen. Een van de eersten die zich onderscheidt is Ilja Repin (1844-1930). Zijn beroemdste werk is *Boerlaki*, de Wolgaslepers, waarop in vodden geklede mannen een schip over een jaagpad trekken. Het aan de kaak stellen van sociale misstanden werd een belangrijke trend in de Russische kunst. Een ander beroemd schilderij van Repin is het portret van Modest Petrovitsj Moesorgski uit

1881. Het is enkele dagen voor de dood van de begaafde, drankzuchtige componist geschilderd. Toen ik in 2006 meewerkte aan een documentaire over Repin, sprak ik een Russische professor van het Sint-Petersburgse conservatorium die nog steeds kwaad was op Repin: het is een schande om een muzikaal genie in zo'n deplorabele toestand af te beelden!

Andere interessante schilderende tijdgenoten die ik hier wil noemen, zijn Ivan Sjiskin, beroemd om zijn bossen en korenvelden, Valentin Serov met fragiele portretten (*Vera*) en Isaak Levitan (landschappen). Het schilderij op het wodka-etiket kent ook iedereen: het zijn de *Bogatyri* (gewelddenaars): drie Russische legendarische sprookjeshelden, van de hand van Viktor Vasnetsov uit 1898.

Echt baanbrekend en vernieuwend werd de Russische schilderkunst in het begin van de twintigste eeuw. Van de sprookjesachtige Mark Chagall, de expressionistische Vasili Kandinski, de constructivistische Vladimir Tatlin tot het suprematisme van Kazimir Malévitsj, die de kunst terugbracht tot een zwart vierkant – de Russische kunst bevond zich in de voorhoede en spreidde haar artistieke tentakels over heel Europa uit. De jaren rond de

revolutie kenmerkten zich ook door de organische ineenvloeiing van diverse kunstvormen: musici componeerden een opera of ballet, dichters schreven het libretto, kunstenaars maakten de decors, kostuums en affiches. Oogstrelende producties heeft dit opgeleverd, de beroemdste ervan maakten furore – zoals *De Vuurvogel*

VAN WOLGASLEPERS TOT EEN ZWART VIERKANT

van Igor Stravinski en Michail Fokin – in de beroemde muziekhuizen van Wenen, Parijs en Londen: *Les ballets Russes* georganiseerd door de kunstpaus Sergej Diaghilev. Opvallend veel vrouwen leverden hun bijdrage aan de diverse *Gesamtkunstwerke*: Natalja Gontsjarova, Ljoebov Popova, Aleksandra Ekster of Olga Rozanova.

Het socialistisch realisme dat vanaf 1932 verplicht werd, haalde een dikke streep door deze avant-gardistische kunst: alle kunstvormen moesten voortaan dienstbaar zijn aan het communistische ideaal met zijn vooruitgangstreven. Niet de realiteit van het mo-

ment diende te worden weergegeven, maar de realiteit van het zich – positief en optimistisch – ontwikkelende socialisme. Dat dit knellende keurslijf toch spannende kunst heeft opgeleverd was te zien op de expositie *De Sovjet Mythe* in het Drents Museum in 2012. Stoere mijnwerkers en soldaten, melkmeisjes en hardloopsters, Stalin en Lenin bevolken de vaak enorme doeken en werken enthousiast aan de lichtende toekomst. Het beroemdste Sovjeticoon is wellicht het beeld *Arbeider en Kolchozboerin* van Vera Moechina dat in 1937 op de Wereldtentoonstelling in Parijs werd gepresenteerd. Tegenwoordig staat het in Moskou voor de VDNCh (de Expositie van Verworvenheden van de Volkseconomie). En dient het al jaren als logo van de legendarische filmstudio Mosfilm. De VDNCh is zeker een aanrader om te bezoeken – het voelt met de bombastische paviljoens uit de voormalige Sovjetrepublieken en dito fontein als een reis terug naar de USSR. En als u dan toch in Moskou bent, bezoekt u voor prerevolutionaire en avant-gardistische kunst het Tretjakov museum (en in Sint-Petersburg het Russisch Museum). Om een beeld te krijgen van de eigentijdse Russische kunstscene begeeft u zich naar de Garage in het Gorkipark of Vinzavod achter het Koerskstation. Het bruist!

4 ★ Zimnjaja Derevenka

Plattelandswodka of dorpswodka, wat je wilt. Het Russische platteland roept romantische associaties op met 'lieflijk', 'afgelegen', 'onbereikbaar', het is vol van berken-boompjes en sappige weiden met veldbloemen, uienkoepels op een heuvel aan de rivier en liefvallige herderinnetjes. En ja, die dorpjes bestaan echt.

De meeste Russische dorpjes hebben die romantische kenmerken echter niet! Ze liggen aan weerszijden van een onverharde weg, met aan beide kanten huisjes (*izba*) gebouwd met balken, achter houten hekjes. Ze hebben een lapje grond voor groente en aardappelen, soms ook fruit en bloemen. Het dak is schuin en de ramen met luiken zijn bewerkt, vaak

blauw, geel of gewoon houtkleurig met fraai houtsnijwerk. In sommige streken dragen enkele huisjes een rode ster, ten teken dat er een oorlogsveteraan woont, of steeds vaker natuurlijk, heeft gewoond. De mannen die er wonen worden *moezjiki* (enkelvoud *moezjik*) genoemd, de vrouwen *baby* (enkelvoud *baba*). Zij worden elders beschreven.

De boerenhuizen hebben doorgaans een dubbele ingang: achter de buitendeur is een klein halletje, waar de schoenen worden verruild voor sloffen (Russen hebben binnenshuis nooit hun schoenen aan!) en dat dient als extra buffer tegen de winterkou. Achter de volgende deur begint het werkelijke woonvertrek. Daar staat de kachel – vaak meteen dienstdoend als fornuis, soms met een slaapplek er bovenop – een tafel, een houten kast met boeken, foto's en memorabilia, en de 'rode hoek' – waar een icoon hangt met een kaarshouder of lampje, in Sovjettijden Lenin of een andere partijleider. In het Russisch is rood etymologisch verwant aan 'mooi', je zou dus moeten spreken van de 'mooie hoek' (zoals het Rode Plein in Moskou eigenlijk het Mooie Plein betekent). Men slaapt er meestal ook, de zolder is

voor opslag. De wc (*sortir*) is op het erf, en als het even kan is er een *banja* – badhuis – en een kelder vol met glazen weckflessen met ingemaakte augurken en tomaten. De televisie staat altijd aan en fungeert zo als een soort aquarium.

Voor de westerling die in de zomer op het Russische platteland reist is het, vooral rond grote steden, vaak lastig te bepalen of het om een echt dorp gaat, of om een datsjadorp, een dorp met zomerhuisjes. De laatste jaren is het wat makkelijker – nieuwe datsja's worden vaak uit baksteen of kunststof opgetrokken, in hippe taal zijn dat *kottedzji*. In de meer moderne dorpen, vaak ontstaan uit kolchozen of sovchozen, staan ook stenen huizen. Het dorp

⋮ ZACHTJES SIST ⋮ DE SAMOVAR

kent een ketelhuis (vandaar de metalen buizen boven de grond), een broodbakkerij, soms een waterpomp. Vaak is er een zogenaamde particuliere sector, ontstaan in de jaren tachtig, waar mensen zelfstandig hun woning konden bouwen. Architectonische eenheid is daar ver te zoeken.

In de 'echte' dorpen bezitten de meeste bewoners een koe. In de zomer verzamelen die losse koeien zich 's ochtends tot een kudde en grazen langs de kant van de weg of op een weide in de buurt. Zo rond het einde van de middag melden ze zich weer, waarbij ze vaak nog wat in het dorpsrondscharrelen. De koeien, kippen en de moestuintjes met aardappelen, frambozen en komkommers hebben de dorpsbewoners menigmaal door barre tijden geholpen.

In de dorpen wordt traditioneel flink gedronken. In vroegere tijden dronken de dorpelingen alleen op kerkelijke feestdagen, die gelijke tred hielden met de agrarische kalender. Op tijden dat geploegd, gezaaid of geoogst werd, waren er geen feesten. Drank die na het boemelen over was, verdween achter slot en grendel. In de negentiende eeuw is dat ritme verloren gegaan, een trend die in de Sovjettijd doorzette. Collectief drinken werd steeds vaker individueel drinken. De laatste decennia hebben de dorpen het moeilijk: jongeren vertrekken massaal naar de stad om een modern leven op te bouwen.

5 ★ Ot Petrovitsja

Van Petrovitsj. De groeten, een glas wodka, of een bos bloemen. Petrovitsj is een vadersnaam, de middelste van de drie namen die elke Rus en Russin heeft. Bij 'Petrovitsj' weten we: zijn vader heet Pjotr. Ware Petrovitsj een meisje geweest, dan was haar middelste naam Petrovna. Los gebruikt is de vaders-

naam informeel, voor een vriend gebruikt, soms voor de chef, soms een beetje neerbuigend, vaker vertrouwelijk.

Drie namen dus voor elke Rus en Russin, bijvoorbeeld Ivan Sergejevitsj Toergenjev en Varvara Fjodorovna Stepanova. Als je iemand beleefd wilt aanspreken, daar waar wij mijnheer of mevrouw zouden zeggen, gebruik je voor- en vadersnaam. Die tweede naam moet je dus eerst uit zien te vinden, echt iets wezenlijks in Rusland, dat hoort zo.

Veel voorkomende achternamen zijn Petrov, Popov, Smirnov en Ivanov, waar bij Ivanov de klemtoon op de 'a'

... VAN IVAN,
... IVANOVITSJ
... EN IVANOVNA

of de 'o' kan liggen. Achternamen (in het Russisch is achternaam *familija*) op '-ski' komen minder voor, ze gelden een beetje als chique. Oude adel